GAZİ VE İNKILÂP

MAHMUT SOYDAN

Hazırlayan
Nejdet Bilgi

ÖTÜKEN

ÖTÜKEN

/ otukennesriyat

YAYIN NU: 2022
KÜLTÜR SERİSİ: 1098

T.C. KÜLTÜR ve TURİZM BAKANLIĞI
SERTİFİKA NU: 49269

ISBN: 978-625-408-596-3

www.otuken.com.tr | otuken@otuken.com.tr

ÖTÜKEN NEŞRİYAT A.Ş.®
İstiklâl Cad. Ankara Han 65/3 • 34433 Beyoğlu-İstanbul
Tel: (0212) 251 03 50

Genel Müdür: Ertuğrul Alpay

Genel Yayın Yönetmeni: Göktürk Ömer Çakır

Editör: Oğuzhan Murat Öztürk

Düzelti: İnayet Bebek

Kapak Tasarımı: Ceyhun Durmaz

Dizgi-Tertip: Ötüken

Kapak Baskısı: Pelikan Basım

Baskı: Çınar Matbaacılık ve Yayın Sanayii Ticaret Ltd Şti
Yüzyıl Mah. Matbaacılar Cad. Ata Han Nu: 34 K: 5
Bağcılar-İstanbul
Tel: (0212) 628 96 00
Sertifika Nu: 45103

İstanbul- 2023

Kitabın bütün yayın hakları Ötüken Neşriyat A.Ş.'ye aittir. Yayınevinden yazılı izin alınmadan, kaynağın açıkça belirtildiği akademik çalışmalar ve tanıtım faaliyetleri haricinde, kısmen veya tamamen alıntı yapılamaz; hiçbir matbu ve dijital ortamda kopya edilemez, çoğaltılamaz ve yayımlanamaz.

Nejdet BİLGİ: 1959 yılında Ordu'da doğdu. İlk, orta ve lise eğitimini Ordu'da yaptı. 1986 yılında Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü'nden mezun oldu. Aynı yıl, Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü'nde başladığı yüksek lisansını, *Boğazlıyan Kaymakamı Mehmed Kemal Bey'in Yargılanması* konulu teziyle, 1989 yılında tamamladı. 1990 yılında, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde doktoraya başladı. 1996 yılında, *XX. Yüzyılın İlk Yarısında Manisa Kazası (1908-1950)* konulu teziyle doktorayı tamamladı. 2018 yılında doçent unvanını aldı. Yüksek lisans aşamasında, 1986-1988 yıllarında, özel bir lisede tarih öğretmenliği yaptı. 1988-1997 yıllarında Ege Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Bölümü'nde okutman kadrosunda çalıştı. Hâlen, 1997 yılında başladığı Manisa Celâl Bayar Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü Cumhuriyet Tarihi Anabilim Dalı'nda, öğretim üyesi olarak görev yapmaktadır. İttihat ve Terakki, Ermeni Meselesi, Demografi Tarihi, Siyasi Hayat, Sosyal Hayat, Basın Tarihi, İstiklal Savaşı, Biyografi ve Manisa Tarihi hakkında kitap ve makaleleri vardır.

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR 11
ÖN SÖZ 13

ÇOK YÖNLÜ BİR KİŞİLİK OLARAK MAHMUT SOYDAN
Nejdet BİLGİ

Öz Geçmişi 17
Milletvekilliği (1923-1936) 21
İlk Kalem Tecrübeleri 25
Hâkimiyet-i Milliye, Milliyet ve Politika Gazeteleri 31
Soydan ve İş Bankası - Milliyet Gazetesi İlişkisi 37
Soydan'ın Ölümü ve Yankıları 44
Soydan'ın Cenaze Merasimi 49
Soydan'ın Hatıraları ve Ankaralı'nın Defteri 56
"Gazi ve İnkılâp" Hakkında 61
"Gazi ve İnkılâp" Kapsamındaki Konuşmalar 67
"Gazi ve İnkılâp"ın Yankıları 68
Tefrikanın Yayına Hazırlanması Hakkında 73

GAZİ VE İNKILÂP
Mahmut SOYDAN

Başlangıç / İnkılâp Arifesinde Vaziyet Neydi? 75
İzmir Zaferini Takip Eden Günlerde… 76
Büyük Reis Milletin Temayülatını [Eğilimini] Yakından
Tetkik Etmek İçin Seyahata Çıkıyor… 78
İlk Sual Yağmuru!.. 79
Gazi ile Annesi… 81
İlk Musahabe… 82
Büyük Reisimiz Halka ve Hükûmet Mümessillerine Soruyor... 82
Büyük Reisimizin Memleket İrfanı Hakkındaki Fikirleri 83
Çocuklarımız Niçin Okuyamıyor? 85
Türk Gazeteleri Nasıl Olmalı? 86

Eskişehir Nutku... Gazi Hazretleri'nin Fatih Mehmed'in
Fütuhat ve Siyasetini İzah Eden Beyanatı 89
Yeni Türkiye'nin Siyasi Veçhesi Gayet Açık ve Vazıhtır....91
Hâkimiyet Mutlaka Milletin Elinde Olmalıdır 92
Ordu İstanbul'a Niçin Gelmedi....96
İzmit Mülâkatı Nasıl Oldu?....97
Gazi Hazretleri Cevap Veriyorlar… 100
Halife Ne Olacak?....102
Hükûmet Merkezi 105
İlk Meclis Toplanırken 108
Misak-ı Millî – Teşkilat-ı Esasiye....110
İkinci Grup Denilen Zümre Bir Fesat Havası
Uyandırmaya Çalışıyordu 112
Dünya Yüzünde Müstakil ve Yeni Bir Türk Devleti Vardır… Diyen
Büyük Reisimiz Halife Bahsi Üzerinde Velit Bey'e Cevap Verirken… 114
Hilâfet ve Afgan Emirinin Bir İtirazı... 117
Hükûmetin Dini Olacak mı? Gazi Hazretleri İzmit'te Kendilerine
Bu Suali Soran Gazeteciye Cevap Veriyorlar… 120
Türkiye'de Hilâfet Siyaseten Bir Menfaat ve Kuvvet midir,
Yoksa Bir Zaaf mıdır? İsmail Müştak Bey Gazi'den Bunu Soruyordu 123
"Eğer Bizim İnkılâbımız Meşrutiyet Gibi Yalnız Sathi Olsaydı
Kimse Ehemmiyet Atfetmezdi!.."....125
Milletin Ekseriyeti Bizimle Olursa, Fırka Deyiniz,
Ne Derseniz Deyiniz Yürümek Mümkündür 127
Türk Devletinin Haricî Siyaseti Ne Olmalıdır? 130
Büyük Reis'in Gazeteciler Mülakatından Sonra Halkla
Hususi Hasbihalleri....132
Gazi Hazretleri İzmitlilerin Sorduklarına Ayrı Ayrı Cevap Veriyorlar 134
Büyük Reisimiz Osmanlılıkla Yeni Türkiye Arasındaki
Farkları İzah Ediyor... 136
Lozan'da Müzakerat Ağır ve Tereddütlü Giderken
Gazi Hazretleri Millete Ne Diyorlardı? 138
"Hangi Hükûmet İdare Ettiği Milletin Refah ve Saadetini
Temin Etmiş ve Edebilmek Kabiliyetini İzhar Etmiş ise
O Hükûmet, O Millet İçin İyidir…" 140
Millet Hâkimiyet ve İstiklâlini Maddeten Eline Almıştır 143
"Meclis, Ancak Milletin Emrine Mutavaat Etmek Mecburiyetindedir" ..146

"Behemehâl Her Irk, Her Unsur Yaşadığı Muhitler ile
Mütenasip Olmak Üzere Ayrı Ayrı ve Her Hâlde İlmî Esaslara
Müstenit Hükûmetler Tesis Etmelidir" 147
"Yeni Türkiye'nin ve Yeni Türkiye Halkının Artık Kendi Hayat ve
Saadetinden Başka Düşünecek Bir Şeyi Yoktur…" 149
Efendiler Kendimizi Cihanın Hâkimi Zannetmek Gafleti Artık
Hiçbir Kafada Yer Bulmamalıdır 150
Halife Abdülmecid'in Üzerinde Yıldırım Etkisi Yapan İlk Sözler... 151
Abdülmecid'in Kafası İçinde Fatih'in, Selim'in Hayalinin
Yaşadığı Muhakkaktı! 152
Abdülmecid'in İhzar Edeceği Beyannamenin Metni 155
Büyük Reisimizin Refet Paşa'dan Aldığı Mühim Bir Şifre 156
Gazi Hazretleri'nin İştirak Ettiği Tarihî İçtimada... 158
Yeni Türkiye'nin Siyasi ve Askerî Hedefleri Ne Olacaktır? 160
Türk Halkının Refahı Ne ile Kabil-i Husuldür? 161
"Efendiler, Hayat İktisadiyat Demektir. Yaşayabilmek İçin
Mutlaka Muktesit Olmalıdır." 162
"Bir Memlekette Ekalliyet Eğer Menfaatini Ekseriyetin
Cehlinde Ararsa Umumi Felaket Muhakkaktır" 164
Adalet Kanunlarla İcra Edilir 166
Büyük Reisimiz Cumhuriyet Halk Fırkası'nın Kuruluşundaki
Esbabı İzah Ediyorlar… 168
Gazi Hazretleri Halk Fırkası İsmini Nasıl Tespit Etmiştir? 170
Yeni Türkiye'yi İyi Tanımak İçin Ona Her Şeyden Evvel İyi
Bakmasını Öğrenmek Lazım… 172
İzmir'in İşgalini Takip Eden Kara ve Karanlık Günler İçinde Bursa... 173
Bursa'nın İşgali Günü Meclis'te Taşkın Bir Heyecan
Dalgalanmıştı… Bu İçtimada… 175
Miralay İsmet Bey "Paşa" Meclis Reisi'nden Söz İstiyor... 177
Meclis'te Müzakereler: Bursa Halkı Niçin Mukavemet Etmedi? 179
Celâl Bey Bursa Kuva-yı Milliye Teşkilatı Hakkında İzahat Verirken 181
İsmet Bey Yunan Ordusunun Bursa'ya Gelişini İzah Ediyor 184
Millî Cidal'in İlk Günlerinde Ankara'da Bulunmanın Mânâsı… 185
Haricî Düşman Karşısında Dâhilî ve Millet Düşmanlarıyla
Karşı Karşıya... 187
Millet Meclisi'nin Temmuz 336 [1920] İçtimaında... 189
Bir Taraftan İstila Ordularını Yenmeye Çalışırken Dâhildeki
Düşmanlar Her Tarafta Baş Kaldırıyordu… 191

Birbirimizi Aldatmak için Mecburiyet Yoktur 193
İsmet Bey (Paşa) Cevap Verdi: "Zayıf Yürekliler Öyle Düşünebilir!" 195
Gazi Hazretleri Vaziyeti İzah Ediyorlar….....197
İsmet Bey "Paşa Hazretleri" Şahıslarına Hücum Edilen
Kumandanları Müdafaa Ediyordu.....198
Gazi Hazretleri Muarız Vaziyetler Alan Mebuslara Cevap Veriyorlar.....201
Bursa'nın Düşman Çizmeleri Altında Çiğnendiği Günlerde... 203
Milletin Tarihindeki Karartıyı Silen Zafer Güneşinin
Yükselişi Anında... 206
"Bu İnkılâptan Neyi Murat Ediyorsunuz?" 208
Büyük Reisimiz Müslümanlık Namına Yapılan Mugalatalara
İşaret Ederlerken Diyorlar ki... 210
Dikkat: Yeni Türkiye Osmanlı Devleti'nin Devamı veya
İstihaleye Uğramış Bir Şekli Değildir. 212
Milleti Sürü Zanneden Zihniyete Türk Düşmandır 214
Yeni Türkiye'nin Ruh ve Mânâsı Nedir?.....216
İstiklâl, İstikbal, Hürriyet, Her Şey Adaletle Kaimdir.....218
En Küçük ve En Büyük Meselelerde Milletimi Sözlerimle
Aldatmamış Olmakla Müftehirim….....219

KAYNAKLAR 222
DİZİN.....229

ÖN SÖZ

Daha önce Millî Mücadele yıllarına ilişkin hatıralarını yayına hazırlamış olduğum Mahmut Soydan, Millî Mücadele ve Cumhuriyet'in kuruluş yıllarının ilginç bir simasıdır. İkincil önemli görevlerde bulunan kalem erbapları arasında yer alır. Mustafa Kemal Paşa'nın refakat/emir subaylığı görevinden sonra, TBMM'nin ikinci döneminden başlayarak ölene kadar dört dönem milletvekilliği görevinde, 1924 yılında İş Bankası'nın kuruluşunda ve yine ölene kadar aynı kurumun yönetim kurulu başkanlığında bulunmuştur. Fakat kamuoyu Mahmut Soydan'ı bu görevlerinden daha çok gazeteciliği ve başyazarlığıyla bilmektedir.

Genç subaylık yıllarında başladığı kalem tecrübelerine bir süre ara verdiği anlaşılan Soydan'ın aktif gazeteciliği 1924 yılında başyazarı olduğu *Hâkimiyet-i Milliye*'yle başlamaktadır. *Hâkimiyet-i Milliye*, Mustafa Kemal Paşa'nın isteğiyle 1920 yılında Ankara'da yayın hayatına başlayan bir gazeteydi. Millî Mücadele hareketinin sözcüsü olan gazeteyi, Atatürk'e yakınlığıyla bilinen kişiler çıkarmaktaydı. Atatürk'ün de imzasız yazılarının bulunduğu gazetenin başyazarlığına başlayan Mahmut Soydan, 1926 yılında İstanbul'da *Milliyet* gazetesini kurmuştur. Sahibi ve başyazarı olduğu gazete, yeni rejimin İstanbul'daki sesi olmuştu. Soydan aynı zamanda *Hâkimiyet-i Milliye* başyazarlığını da sürdürmüştür.

Mustafa Kemal Paşa'ya ve çevresine yakınlığı dolayısıyla, Mahmut Soydan'ın gerek yorum yazılarını gerekse haberlerini, daima yönetimin sesi olarak değerlendirmek mümkündür. Nitekim, 1929-1930 yıllarında yazı dizisi olarak yayımlanan *Gazi ve İnkılâp*, Cumhuriyet'in kurucusu Atatürk'ün, girişeceği reformların ilk dillendirildiği konuşmalara dayanmaktadır ve bu konuşmaların, 1929'da Mahmut Soydan yorumuyla sunuluşudur. Soydan, Atatürk'ün izniyle yayımladığı bu metinleri, aynen aktarmamış, kendi gözlem ve

yorumlarını, kimi zaman da eleştiri ve cevaplarını da bu metinlere ilave etmiştir.

Bu yazı dizisinin kitaplaştırılması fikri ve teşebbüsü, kıymetli ağabeyim Prof. Dr. Ali Birinci Bey'e aittir. Kendisine teşekkür borçluyum. Bundan yaklaşık on yıl kadar önce yazı dizisinin gazeteden çektirdiği fotokopilerini bana vermiş ve hazırlamamı istemişti. Ben de hem fotokopilerin bazı silik kısımlarının eksikliğini gidermek hem de yazı dizisinin tanıtım kısımlarını incelemek için, İzmir Millî Kütüphane'deki *Milliyet* koleksiyonunu kullandım. Metnin tamamını bilgisayara aktardıktan sonra, yazı dizisine dayanak olan Atatürk'ün seyahat konuşmalarını inceledim. Metinleri "Gazi ve İnkılâp "la karşılaştırdığımda, yazı dizisinin Atatürk'ün seyahat yazılarının aktarılması amacıyla değil, inkılâplarının hareket noktasını göstermek amacıyla yayımlandığı kanaatine vardım. Ve kitap olarak yayımlanmasının faydalı olacağını düşündüm.

Kitabı yayına hazırlarken Mahmut Soydan'ın daha önce anılarıyla birlikte yayımlanan biyografisini de geliştirmeye çalıştım. Kitap yayın aşamasında iken Mahmut Soydan'ın kızının torunu Zeynep Baraz Kalaycı'nın arşivinde yer alan mektup ve fotoğraflara ulaştım. Daha önce kamuoyuna yansımamış mektup ve fotoğrafları kullanma izinlerinden dolayı kendilerine teşekkür borçluyum. Ayrıca *Gazi ve İnkılâp* metninin tefrika hâlinde yayımlanmasının yankıları üzerinde de durmaya çalıştım.

Gazi ve İnkılâp, çok metodik inşa edilmiş bir metin olmamakla beraber, dönemin gündemine uygun yönlerinin başlıklarla öne çıkarılması, gazetecilik ifade biçimine uygun düşmektedir. 1929 sonlarına kadar gerçekleştirilmiş olan reformların, Atatürk'ün 1923 başlarında Eskişehir, İzmit ve Bursa'da gazeteciler ve halkla yaptığı dört ayrı sohbetin metinlerinde, açık veya örtük bir dille anlatıldığına vurgu yapılmaktadır. Konu bazen reformların kapsamından çıkarak, 1920 yılı Meclis tartışmalarına kadar inmektedir. Ama bu da Atatürk'ün öngörü ve iradesinin, ifade ve gerçekleşme sürecinin örneği olarak gösterilmiş gibi durmaktadır.

Cumhuriyet reformları ve Atatürk, şüphesiz birçok araştırmaya konu olmuştur ve olmaya devam etmektedir. Bu araştırmalarda bazen ayrıntılar bile, önemli yorumlara ve sonuçlara katkı sunmaktadır. Mahmut Soydan'ın gözlem ve yorumlarıyla sunduğu bu sohbet

metinlerini de bu gözle değerlendirmek gerekir. Son olarak, yazı dizisini kitaplaştırırken, adını aynen korumayı tercih ettim. Kitabın adında veya alt başlığında yazarın adının ve yazı dizisi olduğunun vurgulanmasına ilişkin önerilerde bulunan meslektaşlarıma teşekkür ederim.

Kitabın yayın aşamasında yaptığım düzeltmelerin çoğunu, metni titizlikle inceleyen meslektaşlarıma ve tashihçime borçlu olduğumu belirtmek isterim. Ayrıca, Gazi ve İnkılâp'ın Ötüken Neşriyat yayınları arasında yer almasını sağlayan Gürol Pehlivan, Göktürk Ömer Çakır ve editörlüğünü yapan Oğuzhan Murat Öztürk Beylere de müteşekkirim.

Temmuz 2023, Manisa

ÇOK YÖNLÜ BİR KİŞİLİK OLARAK MAHMUT SOYDAN

Nejdet BİLGİ

Öz Geçmişi

Yakın tarihimizin birçok siması gibi Mahmut Soydan'ın da biyografisi henüz tam olarak yazılamamıştır.[1] Burada verilen bilgiler, daha önce yaptığımız kısa biyografiyi[2] biraz genişletmekten, daha ayrıntılı bir çalışmaya zemin hazırlamaktan ibarettir. Özellikle çocukluk, gençlik, eğitim, askerlik ve aile hayatına ilişkin bilgiler çok sınırlıdır.

Mahmut Soydan 1883 (1299) yılında Siirt'te doğdu. Babası Mehmet Rüştü Efendi, annesi Emine Hanım'dır.[3] Nahide Hanım'la evli olan Soydan'ın Hikmet ve Ahmet Kemal adlarında iki oğlu ve

---

1 Cemil Koçak, *Karabekir'in Kavgası İlk Defa Yayınlanan Belgelerle*, Timaş Yayınları, İstanbul 2016, s. 12. Kitapta, Soydan'ın Ankaralı'nın Defteri tefrikasının Karabekir'le ilgili kısımlarını, Karabekir'in cevaplarını ve yazışmalarını, bu tartışmaların gazetelerdeki yankılarını ele almakta ve değerlendirmektedir. *Atatürk Ansiklopedisi*'ndeki Rıdvan Kızılkaya imzalı "Mahmut Soydan (1883-1936)" maddesi geliştirilmeye muhtaçtır. *Mahmut Soydan (1883-1936)- Atatürk Ansiklopedisi* (ataturkansiklopedisi.gov.tr)

2 Soydan'ın buradaki biyografisinin ilk şekli, daha önce hazırladığım hatıralarında yer almıştı. Bu kez yeni bilgilerle, bazı değişiklikler ve eklemeler yaparak genişlettim. bk. Mahmut Soydan, *Millî Mücadele Tarihine Dâir Notlar: Ankaralı'nın Defteri*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2007, ss. xiii-xxix.

3 https://www.tbmm.gov.tr/eyayin/GAZETELER/WEB/MAZBATALAR/TBMM/d03/HT_614_1_3.pdf; Kâzım Öztürk, *Türk Parlamento Tarihi TBMM – II. Dönem 1923-1927*, C. III, TBMM Vakfı, Ankara 1995, s. 690-691. Hem 1923'teki hem de 1927'deki doğum tarihi bilgileri, Tercüme-i Hal Varakalarında Rumi 1299 (1883) iken, Mazbatalarda Rumi 1304 (1888) olarak yer almaktadır. *Tan* gazetesindeki ölüm haberine göre, Soydan'ın iki erkek çocuğu bu sırada eğitim için Avrupa'da bulunuyordu. Kızı Fazilet ise bir buçuk yıl kadar önce İş Bankası müdürlerinden İzzet'le evlenmişti. *Tan*, 4 1'incikânun 1936, s. 3.

Fazilet (Baraz) adlı bir kızı bulunmaktaydı.[4] Mahmut Soydan 1905 yılında Harp Okulu'ndan mezun oldu. 1908 yılına kadar Kosova ve Manastır vilayetlerinin değişik bölgelerinde nizamiye birlikleriyle eşkıya takibinde bulundu. 1908 yılı başında Manastır Fırkası Kurmaylığına atandı.[5]

İttihat ve Terakki liderlerinin güvenini kazanmış olduğundan,[6] Nisan 1909'da 31 Mart Olayı sonrasında tahttan indirilerek Selanik'e götürülen Sultan II. Abdülhamit'in muhafız subaylığı görevine getirildi. II. Abdülhamit'in Selanik'teki Alatini/Ordu Köşkü'nde ikameti sırasında, Balkan Savaşı çıkana kadar bu görevde kaldı.[7]

Kılıç Ali'nin anlattıklarına göre, 1909 yılında Selanik'te bulunan ve İttihat ve Terakki kongresinde ordunun siyasetten uzak tutulması görüşünü dillendiren fakat kabul ettiremeyen Mustafa Kemal, bu görüşünü yaymak için subaylar arasında gizli bir cemiyet kurmaya karar vermiştir. Bu cemiyete ilk katılanlar arasında, o tarihlerde II.

---

4 Küçük oğlu Ahmet Soydan, 26 Ekim 1947 tarihinde eşi Emine Saadet Soydan ile Roma'ya gitmek üzere iken, uçaklarının Atina yakınlarında düşmesi üzerine hayatını kaybetmiştir. Kaza haberlerinde Ahmet Soydan'ın 1913 İstanbul doğumlu ve *"Türk İrad"*ın sahibi olduğu belirtilmektedir. *Cumhuriyet*, 29 Ekim 1947, s.4; *Akşam*, 28 Ekim 1947, s. 2; *Cumhuriyet*, 3 Kasım 1947, s.4. Büyük oğlu Hikmet Soydan ise, kalp krizi sonucu hayatını kaybetmiş ve 19 Ağustos 1959 tarihinde Feriköy'deki aile kabristanına defnedilmiştir. Hikmet Soydan öldüğünde Aleksandıra Soydan'la evli olup, Ayla Soydan adında bir kızı bulunuyordu. Kızı Fazilet ise İzzet Baraz'la evli olup, Yüksel Enis ve Sermet Baraz adlı iki çocuk sahibiydi. *Cumhuriyet*, 19 Ağustos 1959, s. 3; *Milliyet*, 19 Ağustos 1959, s. 2. Ayrıca bk. Rıdvan Kızılkaya, *Türk Siyasi Hayatında Mahmut Soydan (Hayatı, Faaliyetleri ve Düşünce Dünyası)*, Hiper Yayın, İstanbul 2020, s. 17-18; Resul Babaoğlu, Said Olgun, *Siirt Mebusu Mahmut Bey (Soydan) Erken Cumhuriyet Döneminin Devletçilik Tartışmalarında Nev-i Şahsına Münhasır Bir Portre*, Doğu Kitabevi, İstanbul 2020, s. 15.

5 https://www.tbmm.gov.tr/eyayin/GAZETELER/WEB/MAZBATALAR/TBMM/d02/HT_614_1_2.pdf; *Cepheden Meclis'e*, Millî Savunma Bakanlığı, Ankara 1999, s. 184, Öztürk, *TBMM – II. Dönem 1923-1927*, C. III, s. 690, Salih Bozok – Cemil S. Bozok, *Hep Atatürk'ün Yanında*, Çağdaş Yayınları, İstanbul 1985, s. 31-33.

6 *Cumhuriyet*, 4 Birincikânun 1936, s. 1,5. Şehzade Ali Vâsıb hatıralarında, *"Âbid Efendi'nin yaveri ve Enver Paşa'nın dostu, Yüzbaşı Mahmud Bey"* ifadesini kullanıyor. Ali Vâsıb Efendi, *Bir Şehzadenin Hâtırâtı Vatan ve Menfada Gördüklerim ve İşittiklerim*, Haz: Osman Selaheddin Osmanoğlu, YKY, İstanbul 2012, s. 97.

7 https://www.tbmm.gov.tr/eyayin/GAZETELER/WEB/MAZBATALAR/TBMM/d02/HT_614_1_2.pdf; *Cepheden Meclis'e*, s. 184, Öztürk, *TBMM – II. Dönem 1923-1927*, C. III, s. 690, Bozok, *age*, s. 31-33.

Abdülhamit'in muhafız subayları arasında yer alan Mülazım (Teğmen) Mahmut Bey de bulunmaktadır.[8] Soydan, 1913'te II. Abdülhamit'in Selanik'ten Beylerbeyi Sarayı'na getirilmesi üzerine, aynı görevle İstanbul'a döndü. Muhafız subaylığına ek olarak, Padişah'ın yanındaki oğlu Âbit Efendi'nin eğitim ve öğretimini de üstlendi. Daha sonra Ihlamur Köşkü'nde açılan Şehzadeler Okulu'nda görev aldı.[9]

Mahmut Soydan askerî okul öğrencisi iken
(Zeynep Baraz Kalaycı Arşivi)

Mahmut Soydan gibi, II. Abdülhamit'in muhafız subayları arasında yer alan Vasıf Bey, hatıralarında konuyla ilgili şu bilgileri veriyor:

> Selanik'te başladığı bu vazifeye Mahmud Bey, on sene devam etti. II. Abdülhamid vefat edip amcası Sultan Vahideddin şehzadeyi kendi sarayına aldıktan sonra dahi onu vazifesinden ayırmadılar. Münhasıran onun himmet ve gayreti neticesindendir ki, bu efendi bilahare o zamanın diğer şehzadeleri içinde gerek terbiyesi gerek irfan ve malumatı cihetiyle mümtaz bir mevki kazanmıştır. Cumhuriyet inkılabında diğer hanedan azası gibi, Mahmud'un küçük şehzadesi de Türkiye topraklarını terketti. Onun gurbet diyarında da vakarlı

---

8 *Atatürk'ün Sırdaşı Kılıç Ali'nin Anıları*, Der: Hulusi Turgut, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2005, s. 516-517.

9 https://www.tbmm.gov.tr/eyayin/GAZETELER/WEB/MAZBATALAR/TBMM/d02/HT_614_1_2.pdf; *Cepheden Meclis'e*, s. 184, Öztürk, *TBMM – II. Dönem 1923-1927*, C. III, s. 690, Bozok, *age*, s. 31-33. II. Abdülhamid'in kızı Ayşe Osmanoğlu hatıralarında, Mahmut Soydan'ın Âbid Efendi'nin hocalığına Selanik'te iken başladığını (s. 213), Selanik'ten II. Abdülhamid'le birlikte dönenler arasında yer aldığını (s. 219), Âbid Efendi'nin Harbiye Mektebi'ne Mahmut Soydan'la gidip geldiğini (s. 224) yazıyor. Soydan'ı memleketine izafeten "Mahmut Siirt" şeklinde anıyor. Bk. Ayşe Osmanoğlu, *Babam Sultan Abdülhamid (Hatıralarım)*, Selçuk Yayınları, Ankara 1986.

> bir yaşayış takip etmekte olduğunu haber aldık. Şehzadenin bu hareketinde Mahmud'un verdiği terbiyenin tesiri inkâr edilemez.[10]

Şehzade Âbid Efendi'nin yakın arkadaşı Şehzade Vâsıb, hatıralarında Soydan'dan şöyle söz ediyor:

> Âbid Efendi'nin yaveri Beylerbeyi Sarayı'nda iken tahsilini yaptıran hocası Piyade Yüzbaşısı Mahmud Bey [Soydan] idi. Bu zat Cumhuriyet devrinde Büyük Millet Meclisi'nde Siirt mebusu olmuş ve İş Bankası'nın idare heyetinde mühim mevkiler almıştı. Malumatlı, sakin ve zeki bir zat idi. Zekâ ve malumat itibarı ile diğer yaverlerden üstün idi. o da Sultan Abdülhamid'in muhafazasına memur Miralay Rasim Bey'in maiyetinde, benim yaver Mazhar Bey gibi, bir muhafız zabiti idi.[11]

Mahmut Soydan'ı bu görevinden sonra Millî Mücadele saflarında görüyoruz. Nitekim ölümü üzerine yayımlanan bir haberde bu durum şöyle ifade ediliyor:

> Millî Mücadele başlayınca Anadolu'ya geçerek, Selanik'ten tanıdığı ve kendisine karşı derin hürmet ve alaka ile bağlı bulunduğu Atatürk'e iltihak etmiştir.[12]

Dolayısıyla, askerî eğitim hayatı ve görevlerini sürdürerek, Millî Mücadele sürecinde de yer almıştır.[13] Nisan 1920'de Anadolu'ya geçtikten sonra, Mustafa Kemal Paşa'nın refakat/emir subaylığına

---

10 Ali Vâsıb Efendi, *age,* s. 100-101. Vâsıb Efendi hatıralarının sonraki kısımlarında Paris'te iken 1928 yılında Soydan'la karşılaşmalarına rağmen kendisini "tanımamazlığa geldi"ğini, ardından Nice'de gördüğünde de selamlaşmadığını, buna çok şaşırdığını ve üzüldüğünü belirterek, sözlerini şöyle tamamlıyor: "Senelerce Mekteb-i Harbiye ve Şehzadegân Mektebi'nde ve evlerimizde birlikte geçirdiğimiz hatıraları unutmak kolay bir şey değildi. Kendisini zeki ve sempatik bir zat olarak sever ve takdir ederdim. Menfaat dolayısıyla, insanlar nasıl kendilerini alçaltarak değişiyorlar." (s. 246).

11 [Vasıf Bey], "Sultan Hamid'in Muhafızıydım Alâtini Köşkü", *Hayat Tarih Mecmuası*, C. 2, S. 11 (1 Aralık 1966), s. 27.

12 *Cumhuriyet*, 4 Birincikânun 1936, s. 1,5. Bozok hatıralarında, Mustafa Kemal'in Derne'de bulunduğu sırada Rumeli'de subaylar arasında ortaya çıkan Halaskarlık hakkında bilgi istediğini, Mahmut (Soydan) ve Vasıf Beylerle birlikte bir mektup yazarak kendisine gönderdiklerini belirterek, mektubun metnini vermektedir. Bozok, *age,* s. 167-169.

13 Refik Ahmet Sevengil, "1936'da Kaybettiklerimiz", *1937 Matbuat Almanağı,* İstanbul Basın Kurumu, İstanbul 1937, s. 67.

atanmıştır. Bu görevi sırasında binbaşı rütbesinde bulunuyordu.[14] Mahmut Soydan, *Tercüme-i Hal Varakası*na göre, Türkçe dışında Almanca, Arapça ve Fransızca da bilmekteydi.[15]

Millî Mücadele'den sonra *Hâkimiyet-i Milliye*[16] gazetesi başyazarlığına getirilen Soydan, aynı zamanda 1926 yılında yayınlamaya başladığı *Milliyet*[17] gazetesinin sahibi ve başyazarıydı. Siirt'ten TBMM'nin II., III., IV. ve V. dönemlerinde milletvekili seçilen Mahmut Soydan, döneminde beğenilen bir yazardır. 1924 yılında İş Bankası'nın kurucuları arasında yer almış ve Yönetim Kurulu'nun da ilk başkanı olmuştur. Yönetim Kurulu Başkanlığı ve üyeliği, öldüğü tarihe kadar sürmüştür. Uzun süren rahatsızlığından ötürü, 14 gün boyunca tedavi görmekte olduğu Fransız Hastanesi'nde, 3 Aralık 1936 tarihinde hayata veda etmiştir.[18]

Milletvekilliği (1923-1936)

Mahmut Soydan, Türkiye Büyük Millet Meclisi Riyaseti refakatinde subayken, TBMM'nin II. Dönem seçimlerine katıldı. Tercüme-i Hal Varakasına göre, TBMM'nin ikinci döneminde, memleketi Siirt'ten, 153 ikinci seçmenin (müntehib-i sani) oyunu alarak milletvekili oldu. 28 Haziran 1923 tarihinde aldığı mazbatayla 11 Ağustos 1923 tarihinde

[14] Öztürk, *TBMM – II. Dönem 1923-1927*, C. III, s. 690-691.

[15] https://www.tbmm.gov.tr/eyayin/GAZETELER/WEB/MAZBATALAR/TBMM/d03/HT_614_1_3.pdf.

[16] Nuri İnuğur, *Türk Basın Tarihi (1919-1989)*, Gazeteciler Cemiyeti, İstanbul 1992, s. 25-27; Yücel Özkaya, "Hâkimiyet-i Milliye", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, C. 15, İstanbul 1997, s. 201-202.

[17] İnuğur, *age*, s. 83-84.

[18] *Tan*, 4 1'incikânun 1936, s. 1; İhsan Güneş, *Türk Parlamento Tarihi TBMM V. Dönem 1935-1939*, C. II, TBMM Vakfı, Ankara 2001, s. 654 (Burada, ölümüne dair 10 Aralık 1936 tarihli Başvekâlet tezkeresinin 21 Aralık 1936'da Genel Kurul'da okunduğu da belirtilmektedir).

DİZİN

31 Mart Olayı 18

A

Abbasiler 116
Abdullah Azmi 95
Abdülhamid 19, 224
Abdülmecid 152, 153, 154, 155, 157
Abdülmecid Efendi 153, 154, 155, 156, 157
Abdülmecid ibn-i Abdülaziz Han 156
Âbid Efendi 18, 19, 20
Âbit Efendi 19, 48
Adana 22, 82
Adapazarı 182, 192
Adnan 100, 109, 113, 225
Afgan 75, 117, 129
Afgan Devleti 149
Afgan Emiri 117, 118
Afganistan 75, 151
Afganlılar 123
Afrika 94, 148, 150, 214
Afyonkarahisar 113, 189
Ahenk 70
Ahmet Emin 42, 43, 62, 63, 100, 102, 103, 116, 118, 122, 124, 125, 129, 133, 225
Ahmet Emin Yalman 42, 43
Ahmet Haşim 34
Ahmet Kemal 17
Ahmet Soydan 18
Aka Gündüz 34
Akbaba 34
Akhisar 42, 182, 190, 196
Akşam 47, 49, 50, 54, 62, 69, 100, 226, 227
Alaşehir 189
Alâtini Köşkü 20, 226
Alatini/Ordu Köşkü 18
Aleksandıra Soydan 18
Âlem-i İslâm 116, 118, 122, 127, 146, 147, 148, 149, 155, 156, 159
Ali Bey 134
Ali Birinci 14, 68, 90, 116, 117, 225
Ali Naci Karacan 33, 34, 40
Âl-i Osman 134
Ali Şükrü 114, 200, 226
Almanca 21
Amanullah 75
Anadolu 20, 43, 47, 65, 69, 72, 99, 106, 107, 108, 110, 111, 118, 150, 174, 176, 178, 182, 190, 193, 195, 196, 211, 214
Anadolu Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti 111
Anadolu Sigorta 43
Anadolu Türkü 118
Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Grubu 110
Ankara 13, 17, 18, 19, 21, 22, 32, 33, 35, 36, 39, 40, 50, 53, 57, 58, 61, 62, 67, 73, 78, 82, 95,

98, 99, 101, 106, 108, 113, 132, 153, 158, 175, 176, 179, 180, 183, 185, 186, 189, 193, 222, 223, 224, 225
Ankara Caddesi 36, 53
Ankaralının Defteri 17, 56, 58, 60, 72, 224
Antalya 178
Anzavur 176, 178, 193
Arapça 21, 156
Arif Bey 83
Arif Oruç 37
Asuriler 108
Asya Matbaası 28, 223
Âşir Bey 189
ATASE 67
Atatürk 13, 14, 19, 20, 37, 38, 39, 40, 47, 55, 56, 59, 61, 64, 67, 68, 82, 222, 223, 224
Atatürk Kitaplığı 28
Atina 18
Avrupa 17, 36, 45, 80, 92, 96, 107, 135, 148, 172, 178, 212, 214
Avrupalılar 95
Aydın 178
Ayla Soydan 18
Ayşe Osmanoğlu 19
Azerbaycan 179

B

Bâbıâli 133, 138, 174
Bağdat 116, 145
Bahrisefit 154
Balkan Savaşı 18
Barut şirketi 36
Basın Kurumu Başkanlığı 49
Basri Bey 86, 87, 88, 94
Başkanlık Divanı 22
Bayazıt 53
Bayezid 91, 92, 214
Bayezid-i Sani 214
Bebek 48
Bekir Sami 189, 193, 201
Besim Atalay 195
Beylerbeyi Sarayı 19, 20
Beypazarı 180
Beypazarlı Hilmi Bey 180
Birinci Grup 112
Bitlis 106
Bolşevik 178, 179
Buhara 129, 195
Bulgaristan 206
Bulgarlar 206
Burdur 177
Burhan Cahit 34
Burhan Cahit [Morkaya] 41, 57
Burhaneddin 36
Bursa 14, 61, 67, 78, 79, 173, 175, 176, 177, 178, 179, 180, 181, 182, 183, 184, 189, 190, 192, 193, 194, 195, 196, 198, 199, 201, 202, 203, 204, 205, 206, 220
Bursalılar 182, 183, 204
Büyük Millet Meclisi 20, 21, 52, 63, 65, 77, 101, 104, 114, 116, 117, 122, 132, 151, 153, 154, 155, 158, 165, 173, 175, 177, 179, 180, 189, 191, 194, 209
Büyük Taarruz 154

C

Canik 201
Celâl Bayar 37, 50, 52
Celâl Bey 181
Cenab-ı Peygamber 144, 210
Cevdet Bey 87, 88
Cevdet Paşa 88
Cezayir 149
CHF 23

Cinevelilere 137
Cumhuriyet 13, 14, 18, 19, 20, 23, 24, 44, 46, 47, 54, 55, 61, 65, 69, 76, 77, 78, 89, 110, 121, 225, 227, 228
Cumhuriyet Halk Fırkası 23, 77, 168

Ç

Çaldıran 214
Çanakkale 183
Çankaya 37, 40, 101
Çin 148
Çinli 178, 179

D

Dahiliye Vekâleti 112, 189
Darülhilâfetülaliye 157
Derne 20
Dersaadet 28, 223
Dersim 105
Devlet-i Abbasiye 145
Divanyolu 53
Diyarbekir 85, 107
Dolmabahçe 40
Dr. Adnan 62
Düyun-ı Umûmîye 135
Düzce 193

E

Ebu Bekir 145
Ecnebiler 94, 217
Edirne 22, 198
Edirnekapı 50, 52, 53
Edirneliler 36, 37, 227
Emevîye 145
Emin Bey 102, 103, 116, 118, 122, 124, 125, 129, 133, 177
Emine Hanım 17
Emine Saadet Soydan 18
Emirülmüminîn 116
Endülüs 116, 145, 148
Enver Paşa 18, 103
Erkân-ı Harbiye-i Umûmîye 184, 185, 187, 189, 190
Erkân-ı Harbiye Reisi 180, 184, 194
Ermeni 107, 179
Ermeniler 80, 108, 209
Erzincan 106
Erzurum 28, 42, 211, 222, 228
Esat Bey 135
Eskişehir 14, 61, 67, 78, 81, 82, 89, 90, 95, 161, 207, 223, 224

F

Falih Rıfkı 39, 40, 42, 59, 62, 63, 101, 115, 126, 127, 128, 132, 222, 226
Falih Rıfkı Atay 33, 39, 40, 42, 59, 101, 226
Fas 116, 149, 195
Fas Halifesi 148
Fatih 91, 92, 137, 141, 152, 156, 212
Fatih Mehmed 89
Fatih Sultan Mehmed 92, 155
Fazilet 17
Fazilet (Baraz) 18
Felek 35
Feridun Kandemir 57, 59
Ferit Bey 83
Fethi Okyar 24
Fransa 94, 127, 197
Fransız 26, 28, 50, 109, 197, 202, 207
Fransızca 21
Fransız Hastanesi 21, 44, 46, 48, 50, 52
Fransız inkılâbı 95
F. Rıfkı Atay 50

G

Galiçya 103
Garbî Roma İmparatorluğu 92
Garp 99, 116, 195, 197, 209, 214
Garp Cephesi 99, 200
Gazetecilik ve Matbaacılık Türk Anonim Şirketi 43
Gazetecilik ve Neşriyat Limited Şirketi 43
Gazetecilik ve Neşriyat Türk Limited Şirketi 42
Gazi 57, 58, 61, 62, 63, 64, 65, 66, 67, 68, 69, 75, 76, 77, 78, 79, 80, 81, 82, 83, 84, 85, 86, 87, 88, 89, 90, 93, 94, 95, 96, 97, 98, 99, 100, 101, 102, 103, 104, 105, 107, 108, 109, 112, 113, 115, 116, 118, 119, 120, 122, 123, 124, 125, 126, 127, 128, 129, 130, 132, 133, 134, 135, 138, 152, 153, 154, 156, 157, 158, 159, 160, 170, 175, 176, 180, 189, 197, 199, 201, 202, 203, 207, 208, 209, 210, 219, 222, 223, 226, 227
Gazi Orhan 205
Gazi Osman 205
Gazi Paşa 86, 100, 115, 119, 122, 135, 158, 180, 202, 208
Gazi ve İnkılâp 13, 14, 61, 63, 65, 67, 68, 69, 222, 226, 227
General Harrington 153
Gildaniler 108
Göktürk Ömer Çakır 15
Gürol Pehlivan 15

H

Hacim Muhiddin 189
Hadimülharemeyn 155, 156
Hadimülharemeynişşerifeyn 156
Hakimiyet-i Milliye 32, 69, 98
Hâkimiyet-i Milliye 13, 21, 31, 32, 33, 38, 39, 40, 48, 55, 56, 69, 97, 176, 227
Hakkı 48, 101, 119, 124, 227
Hakkı Hami 189
Hakkı Naşid 32
Hakkı Tarık Us 48
Halide 62, 100, 129, 225
Halide Edip 62, 100, 225
Halife 65, 79, 90, 99, 102, 103, 113, 114, 115, 116, 117, 118, 122, 145, 146, 147, 148, 150, 151, 152, 153, 154, 155, 156, 157, 158, 159, 177, 180, 193
Halife Abdülmecid 151, 152, 153, 154, 156
Halife-i Müslimîn 114, 117, 147, 149, 155, 156, 157
Halife-i Resulûllah 117, 145, 156, 157
Halkçılık 168
Halk Fırkası 80, 101, 125, 168, 170, 171, 219
Hamdullah Suphi 195, 196, 198, 201
Harb-i Umûmi 103
Harb-i Umûmî 93, 96, 179
Harbiye 181, 184, 185, 195, 196
Harbiye Mektebi 19, 27
Hariciye 22, 62
Hariciye Encümeni 22
Hariciye Komisyonu 22
Harp Okulu 18
Haydar Rüştü (Öktem) 72
Hazret-i Ali 116, 145
Hazret-i Ömer 117, 145
Hazret-i Peygamber 144
Hendek 192, 193

Heyet-i İcraiye 194
Heyet-i Vekile 110, 181, 190, 193
Hıristiyan 136, 137, 138
Hicaz 107, 129
Hikmet 17
Hikmet Münif 36, 37
Hikmet Soydan 18
Hikmet Şevki 32
Hilâfet 61, 63, 65, 76, 78, 80, 102, 110, 112, 114, 116, 117, 123, 134, 135, 143, 145, 146, 147, 149, 151, 152, 153, 154, 155, 156, 158, 180, 193, 214, 219
Hilâfet-i İslâmiye ve Büyük Millet Meclisi 113
Hilâfet Ordusu 178, 193
Hindistan 116, 148, 149, 150, 151, 215
Hintliler 123
Hiyve 195
Hizmet 70, 89
Hoca Bekir Efendi 208
Hoca İsmail Şükrü 113
Hoca Osman Efendi 208
Hoca Ziyaeddin Efendi 209
Hulusi Bey 202
Hüsnü Bey 134

I

Ihlamur Köşkü 19
II. Abdülhamid 19, 28, 48
II. Abdülhamit 19, 57
II. Meşrutiyet 27, 29, 48, 57
Irak 107, 108, 149, 150

İ

İbrahim Efendi 134, 208
İkdam 62, 69, 101
İkinci Grup 112
İleri 62, 101, 226
İpekiş 43
İran 93, 103, 108, 129, 141, 144, 214
İran Devleti 149
İslâm 92, 118, 119, 120, 121, 144, 145, 148, 149, 151, 152, 159, 179, 210, 213
İslâm Âlemi 117, 118, 147, 149, 155, 158
İsmail Arar 68
İsmail Müştak 35, 62, 63, 101, 102, 122, 123, 128
İsmail Suphi 177, 178
İsmet Bey 177, 180, 181, 184, 187, 188, 189, 194, 195, 196, 198
İspanya 149
İstanbul 13, 17, 18, 19, 22, 25, 28, 33, 37, 39, 40, 41, 43, 46, 50, 52, 57, 59, 61, 62, 63, 67, 68, 69, 75, 80, 81, 86, 90, 93, 96, 97, 98, 99, 100, 101, 102, 106, 107, 108, 109, 114, 116, 117, 120, 130, 131, 133, 135, 137, 140, 147, 152, 153, 154, 155, 156, 157, 158, 176, 178, 180, 186, 191, 193, 196, 212, 222, 223, 224, 225, 226, 228
İstanbul Müddei-i Umûmîliği 36
İstiklâl 44, 61, 86
İstiklâl Harbi 33, 61
İş Bankası 13, 17, 19, 20, 21, 33, 37, 38, 39, 40, 41, 42, 43, 44, 50, 52, 54, 181, 222, 223
İttihad-ı İslâm 93, 141, 213
İttihat ve Terakki 18, 25, 48
İzmir 24, 61, 76, 78, 81, 90, 96, 99, 163, 173, 174, 182, 190, 193
İzmir Milli Kütüphane 14

İzmit 14, 61, 62, 65, 67, 68, 78, 81, 96, 97, 100, 120, 121, 130, 131, 132, 133, 160, 182, 207, 222, 223, 224
İzmit Kasrı 100
İzzet 17
İzzet Baraz 18, 23

K

Kafkas 93
Kanun-ı Esasi 22
Kanunî Sultan Süleyman 92
Kanunî Süleyman 141, 214
Kapitalist 170
Karagöz 41
Karahisar 190, 202
Karahisarısahip 113
Kayseri 106
Kâzım Karabekir 56, 57, 59, 223
Kılıç Ali 18, 19, 22, 222
Kılıçzade Hakkı 62, 101, 119, 226
Klemanso 197
Konya 93, 161
Kosova 18
Kostantiniye 28
Kuran 126, 144
Kuran-ı Kerim 88
Kurultay 87
Kurun 28, 47, 48, 53, 189, 223, 224, 226, 227
Kuva-yı Milliye 39, 134, 181, 182
Kütahya 195

L

Loyd Corc 195, 198
Lozan 90, 96, 99, 104, 105, 126, 132, 133, 135, 138, 139, 172, 207, 216, 217, 219

M

Macaristan 195
Mahmud 18, 32, 49, 60, 223, 226, 227
Mahmud Bey 19, 20, 60, 226
Mahmud Nedim 26, 28, 223
Mahmut Bey 19, 32, 41, 42, 43, 63
Mahmut Celâl Bey 181
Mahmut Soydan 13, 14, 17, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 31, 32, 33, 37, 38, 39, 40, 42, 43, 44, 45, 46, 47, 49, 50, 51, 52, 54, 55, 56, 57, 59, 60, 61, 62, 64, 67, 69, 73, 225, 227
Mahmut Türbesi 53
Mahmut Yesari 34
Makam-ı Hilâfet 116, 143, 159
Makedonya 93, 103
Manastır 18, 25
Manastır Fırkası 18
Manisa 15, 88, 89, 224, 228
Marmara 190, 196
Matbaa-i Ebuzziya 28
Matbuat Cemiyeti 52
Mazhar Bey 20
Mazhar Müfit Kansu 59
Mecelle 88, 218
Mehmet Rüştü Efendi 17
Mehmet Şükrü 189
Mekteb-i Harbiye 20
Memalik-i Osmaniye 214
Meşrutiyet 99, 125, 126, 142
Mısır 107, 116, 141, 144, 149, 150, 211, 214, 215
Mısırlılar 123, 150, 211
Mihran Efendi 33
Millici 56, 57, 58, 59
Millî İdare 31
Milli Kütüphane 32

Millî Mücadele 13, 20, 21, 47, 55, 56, 57, 58, 59, 60, 76, 81, 95, 104, 113, 131, 154, 177, 178, 182, 189, 195, 202, 223, 224
Milli Müdafaa 22
Milliyet 13, 14, 21, 31, 33, 37, 39, 40, 41, 42, 43, 44, 46, 48, 56, 57, 58, 59, 60, 61, 62, 63, 64, 65, 69, 227
Milliyet Matbaası 43
Miralay Rasim Bey 20
Misak-ı Millî 104, 110, 139
Moskova 22
Mösyö Salyer 26, 28, 29
M. Sükûtî 25
Muammer Eriş 43, 54
Muaviye 116, 147
Mudanya 103, 130, 183, 193
Mudanya muahedesi 103
Muhabbet-i Vataniye 26, 28, 29, 30, 31, 223
Muhittin Üstündağ 52
Musavver Fen ve Edeb 25, 228
Mustafa Kemal 18, 39, 59, 67, 69, 75, 77, 81, 97, 113, 174, 223, 224
Mustafa Kemal Paşa 13, 20, 31, 33, 55, 113, 132, 152, 199, 201, 202
Mustafa Lütfü 179, 180
Mustafa Sabri 178
Müdafaa-i Hukuk 82, 108, 134
Müdafaa-i Milliye 184, 185, 189, 202
Müslüman 112, 122, 148, 177
Müslümanlar 129
Müslümanlık 210
Müştak 125, 128

N

Nafiz Bey 201
Nahide Hanım 17
Nazmi Bey 134
Nazmi Paşa 183
Necati Bey 182
Neyyir-i Hakikat 25, 26, 27, 227
Nihat Bey 82
Nureddin Bey 207
Nutuk 39, 68, 73, 222

O

Oğuzhan Murat Öztürk 15
Ordu Köşkü 28
Osmanlı 91, 92, 95, 124, 137, 140, 141, 142, 148, 177, 178
Osmanlı Devleti 103, 131, 136, 138, 140, 142, 205, 206, 212, 213
Osmanlı Hükûmeti 179
Osmanlı İmparatorluğu 140, 142, 215
Osmanlı Padişahlığı 123

Ö

Ömer 145, 225

P

Padişah 90, 146, 153, 154, 193
Panislâmizm 213
Paris 20, 68
Patrik 212
Patrikhane 80, 208
Payitaht 186
Peygamber 117, 145, 218
Politika 31, 34, 35, 36, 37, 226, 227
Pontos 105

R

Rasih Efendi 178
Rauf Bey 134
Razi Efendi 37
Recep Peker 32
Recep (Peker) Bey 32
Recep Zühtü 32, 98
Recep Zühtü (Soyak) 32
Refet Paşa 154, 155, 156
Refik Şevket 89, 178, 228
Rıfat Yaman 43
Rıza Nur 68, 69, 116, 117, 225
Roma 92, 140, 141, 144, 212
Roma İmparatorluğu 140, 141, 144
Romanya 93
Rum 179, 209
Rumlar 80
Rusya 148

S

Sabri Selim 36
Said 32
Sakarya 154, 220
Salih Bey 81
Sallier 28
Saltanat 99, 102, 110, 112, 114, 145, 153, 154
Saltanat-ı İslâmiye 145
Samsun 94, 105
Saray 75, 133, 138
Saruhan 178, 181
SCF 24
Seçim Mazbatalarını İnceleme Komisyonu 22
Selâhaddin Güngör 51
Selanik 18, 19, 20
Selanik Hukuk Mektebi 27
Selçukî 212
Selim 91, 152
Selim-i Evvel 141, 214
Serbest Cumhuriyet Fırkası 24, 225
Serbest Fırka 43
Sermet Baraz 18
Sevr 104, 220
Sıffîn 116
Sibirya 179
Siird 32, 46, 49, 50, 53, 227
Siirt 17, 19, 20, 21, 22, 28, 41, 43, 44, 47, 52, 59, 60, 61, 62, 226, 227
Sinop 98, 189
Sivas 106, 211
Siverek 179
Siyah El Cemiyeti 37
Son Posta 48, 49, 50, 54, 55, 228
Sovyet 22
Subhi Nuri 62
Sudan 116
Sudan Halifesi 148
Sultan II. Abdülhamit 18
Sultan Vahideddin 19
Sungur 84
Suphi Nuri 63, 101, 102, 103, 105, 107, 112, 123, 127, 129, 226
Suriye 94, 108, 144, 145, 149, 150
Süleyman 91
Süveyş kanalı 94

Ş

Şark 92, 214
Şehzadegân Mektebi 20
Şehzadeler Okulu 19
Şehzade Vâsıb 20
Şerif Bey 36, 83
Şeriye Vekili 122, 123
Şevket Mehmetali Bilgişin 43
Şevket Rado 60
Şeyh Said 24
Şükrü Efendi 113, 115, 123
Şükrü Esmer 43

T

Tahir Bey 84
Taksim 48, 52
Taksim Cumhuriyet Anıtı 50
Tan 17, 21, 33, 42, 43, 44, 45, 46, 51, 52, 53, 226, 227, 228
Tanin 101
Tarabulus 149
TBMM 13, 17, 18, 19, 21, 22, 32, 33, 56, 68, 95, 98, 113, 154, 177, 178, 182, 189, 195, 202, 223, 224, 228
Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası 23, 24, 225
Tercüme-i Hal Varakası 21
Teşkilât-ı Esasiye Kanunu 63, 101, 110, 120, 121, 124, 126, 128, 131, 209
Times 31
TpCF 23
Trabzon 114
Tunus 149
Turan 84
Turanizm 93
Türk 24, 52, 54, 57, 60, 61, 63, 75, 76, 77, 86, 92, 94, 95, 96, 97, 99, 100, 101, 107, 114, 116, 121, 130, 133, 139, 159, 161, 164, 173, 174, 176, 177, 195, 211, 214, 216, 223, 224, 225, 226
Türkçe 21, 121
Türk Dili 72, 100, 101, 225, 226, 228
Türk inkılâbı 46, 62
Türk İrad 18
Türkiye 19, 37, 38, 39, 40, 57, 65, 75, 76, 87, 88, 90, 91, 92, 104, 105, 108, 116, 117, 121, 122, 123, 126, 133, 136, 139, 140, 146, 149, 150, 151, 153, 154, 155, 158, 159, 160, 165, 169, 170, 171, 172, 175, 191, 209, 211, 212, 216, 218, 222, 223, 225
Türkiye Büyük Millet Meclisi 154, 173
Türkiye Devleti 120, 121, 143, 149, 155, 173, 212, 214, 215
Türkiye İş Bankası İstanbul Şubesi 49, 50
Türk Tarih Kurumu Arşivi 67

U

Uğur Mumcu 59
uhud-ı atika 136
Ulus 33, 46, 50, 51, 54, 227, 228
Umûmî Harp 103, 173
Uncuyan 36

Ü

Ümmet 116

V

Vahideddin 153, 154, 155, 156, 157
Vakit 62, 69, 100, 167, 224, 227, 228
Van 85, 106, 225
Vasıf Bey 19, 20, 226
Veba-yı tedenni 30
Velit 101, 114, 124
Velit Ebüzziya 101
Venizelos 195
Viktor Hügo 79, 207
Viyana 150, 195, 214, 215
Volter 79, 207

Y

Yakup Kadri 63, 101, 122, 129, 226
Yavuz 36, 92, 227
Yavuz Selim 92
Yemen 94, 107, 130, 150
Yenicami 50
Yeni Cami 50, 52, 53, 54
Yenihan 192
Yeni Türkiye 31, 143, 149, 212, 214
Yezid 147, 225
Yılmaz Öztuna 60
Yunan 83, 176, 178, 182, 184, 189, 190, 191, 193, 195, 196, 197, 199, 220
Yunanlılar 90, 175, 177, 189, 204, 208
Yunus Nadi 37
Yusuf Ziya 34
Yüksel Enis 18
Yüniş 43

Z

Zekeriya Sertel 27, 43
Zeynelâbidin 178
Zeynep Baraz Kalaycı 14, 19, 23, 33, 34, 42, 222
Zile 192
Ziya Gök Alp 107, 129
Z. Sertel 25